

Н. О. ТЕРЕНТЬЄВА (Київ)

Міжнародна наукова конференція "Греки в Україні (XVIII—XX ст.): соціальне життя, наука, культура"

25 вересня — 2 жовтня 1996 р. в Одесі відбулася міжнародна наукова конференція "Греки в Україні (XVIII—XX ст.): соціальне життя, наука, культура". Її організаторами від Греції були Фонд грецької культури та Інститут балканістики (м. Салоніки). До складу грецької делегації входили вчені Салоніцького університету ім. Арістотеля, Критського і Пірейського університетів, Інституту балканістики (м. Салоніки), університету Понтіос та Центру неоелліністичних досліджень Національного фонду досліджень.

З української сторони наукову зустріч учених підготував історичний факультет Одеського державного університету. До складу української делегації ввійшли вчені Одеського університету, Інституту історії України НАНУ, Державного архіву Одеської області, Науково-дослідного центру кримознавства.

Російську делегацію представили вчені Московського університету та Інституту слов'янознавства й балканістики Російської академії наук.

26 вересня відбулося відкриття конференції. Присутніх привітав радник заступника міністра закордонних справ Греції п. К о с т я н т и н С т а в р о п у л у. Від імені директора Фонду грецької культури він висловив задоволення станом наукових зв'язків України й Греції в галузі гуманітарних наук і відзначив значні перспективи для їх розвитку. Представник МЗС Греції пані І ф і г е н і я К о н д о л е о н д о с підкреслила актуальність вивчення історичних зв'язків між народами України й Греції. Вона зауважила, що сприятливі умови для розвитку всебічних контактів і взаємовигідного співробітництва створюються давніми духовними традиціями й торговими зв'язками, самим фактом проживання на території України понад 100 тис. громадян грецького походження, спільними інтересами у забезпеченні миру й стабільності в Європі.

Вітаючи учасників конференції, заступник голови обласної держадміністрації Ю р і й П е т р е н к о зазначив, що концепція розгляду культурних відносин між Грецією й Україною як діалогу культур народів цих країн дає ключ до розуміння важливих моментів топологічної близькості багатьох художніх явищ, популярності античних традицій в українському мистецтві та літературі (творчість І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, А. Малишка, М. Рильського та ін.), а також українських — у грецькому (популярність хороших творів Д. Бортнянського, Б. Березовського, А. Веделя).

На засіданнях конференції було представлено 18 наукових доповідей та повідомлень, в яких було розглянуто широкий спектр російсько-українсько-грецьких економічних, суспільно-політичних і культурних взаємозв'язків XVIII—XX ст.

Великий інтерес викликала доповідь А р т е м а К с а н т о п у л у - К і р і а к у (Греція) "Греки України кінця XVII—XX ст. в грецькій історіографії", в якій дано детальний аналіз основних праць грецьких істориків. Доповідач відзначила, що серед досліджень, присвячених діяльності грецьких переселенців в Україні, важливе місце займають монографії Ламбісіса, Палеолоса, Теохорідіса, Павлідіса, Ставропулу, Фотіадіса, Папулідіса, Забантіса, Власіса, Дінопулоса та інших. На жаль, цих праць немає в багатьох великих бібліотеках колишнього Радянського Союзу і сучасної України, що утруднює роботу як російських, так і українських вчених над цією проблемою. А р т е м а К с а н т о п у л у -

К і р і а к у підкреслила, що в 90-і роки з'явилися нові можливості для європейського співробітництва в галузі культури і в цьому процесі роль істориків, філологів, етнографів, філософів, мистецтвознавців досить велика.

Л і л і я Б і л о у с о в а (Україна) свою доповідь присвятила мало-дослідженим джерелам по вивченню історії греків на Півдні України (кінець XVII—XX ст.), що зберігаються в Державному архіві Одеської області. Документи, що висвітлюють переселення греків на Україну і діяльність грецьких общин, повідомила доповідач, містяться у фондах "Одеський магістрат", "Одеська міська дума", "Одеський будівельний комітет", "Одеський комерційний суд", "Духовна консисторія", "Матеріали І Всеросійського перепису населення", "Канцелярія Одеського градоначальника", "Паспортний стіл", а також у фондах Рішельєвського ліцею, Родоканакієвського училища, Новоросійського університету.

Доповідь М а р г а р и т и А р а д ж і о н і (Україна) "Грецьке населення Криму в кінці XVIII ст.: чисельність, соціальний, професійний склад" була підготовлена по документах Центрального державного архіву Автономної Республіки Крим.

Важливі події в історії Греції було присвячено доповідь Г р и г о р і я А р ш а (Росія) "Грецькі колонії Північного Причорномор'я і боротьба Греції за національне визволення (перша третина XIX ст.)". Як зазначено в доповіді, дипломатичне листування свідчить, що Росія займала серед великих держав того часу позицію найбільшого сприяння справі еллінів — визволення від османського іга і створенню незалежної грецької держави. На підставі архівних документів Г. Арш показав значну роль емігрантів (передусім греків) у заснуванні й розвитку міст Північного Причорномор'я, їх вклад у відкриття багатьох культосвітніх закладів. У доповіді було наведено нові дані про підготовку грецької революції 1821—1828 рр.

Великий інтерес викликали виступи, присвячені діяльності грецької общини Одеси в XIX — на початку XX ст., яка займала особливе місце в розвитку взаємозв'язків народів Росії і Греції. Саме тут восени 1814 р. було створено грецьку таємну патріотичну організацію "Філікі-Етерія", що підготувала й очолила 1821 р. повстання греків проти османського панування. Боротьба, як відомо, тривала протягом 8-ми років і завершилася проголошенням незалежності Греції.

Г р и г о р і й П ' я т и г о р с ь к и й (Україна) свою доповідь присвятив вкладу грецького населення Одеси в підготовку повстань у грецьких провінціях Османської імперії в 1878 р. Ці повстання були найзначнішими подіями в протиосманському русі.

О л е г Д е м і н (Україна) розповів про формування грецької наукової інтелігенції в XIX ст., а С о ф р о н і с П а р а д і с о п у л о с (Греція) — про історію створення й діяльність Родоканакієвського училища для дівчат в Одесі.

М а р і я К а р а в і я (Греція) повідомила про життя грецької общини в Одесі, проілюструвавши свій виступ зібраними нею унікальними фотографіями, більшість з яких зберігається в приватних колекціях.

Значний інтерес викликали доповіді, присвячені торгово-економічним зв'язкам Греції і Росії. У доповіді Д з е л і н и Х а р л а ф т і (Греція) "Грецькі торгово-морські сіті в Південній Росії. 1830—1914 рр." представлено факти, які дозволяють стверджувати, що засновані греками торгові дома вели активну комерційну діяльність не тільки в Південній Росії, а й у багатьох країнах Європи, що вони були добре організовані, укомплектовувались комерсантами, які добре знали свою справу.

І о а н н а П е п е л а с і-М і н о г л у (Греція) у своїй доповіді "Підприємницькі стратегії грецьких торгових домів біля Чорного моря.

1870—1917 рр." представила документи, що підтверджують виникнення грецьких торгових домів у межах потреб економічного розвитку країни, наявність пільг для їх підприємницької діяльності, а також сприяння грецьких переселенців проникненню в ринок виробників. З часом грецькі торгові дома ставали міжнародними.

Васіліос Кардасіс (Греція) проаналізував причини вибору місця розселення греків і діяльність грецьких общин у контексті історичного розвитку Російської імперії. В його доповіді "Греки в Південній Росії в XIX ст." підкреслено необхідність вивчення різноманітної громадської і добродійної діяльності грецьких переселенців, яка визначила певною мірою їх досить великий політичний авторитет у російському суспільстві.

Відомо, що Ніжин, як великий торговий центр, з'єднав Росію, Польщу і Крим. Грецьке братство Ніжина було визнано релігійним, торговим і національним об'єднанням як місцевими державними і релігійними інстанціями, так і Вселенським патріархатом. Архіви і бібліотеки братства становили значний інтерес і були предметом вивчення для багатьох дослідників у XIX ст. Про все це, а також про важливість сучасних досліджень архіву Ніжинського грецького братства, документи якого, без сумніву, відкриють нові факти щодо історії присутності греків у Російській імперії, розповів у своїй доповіді Костянтин Папулідіс (Греція).

Велику увагу привернули доповіді, присвячені історії радянсько-грецьких відносин між двома світовими війнами і становищу грецької діаспори на території колишнього Радянського Союзу. Доповідь Костянтиноса Фотіадіса (Греція) була присвячена аналізу участі Греції у воєнних діях Антанти. Доповідач представив нові дані про трагічний стан грецького населення в Одесі 1918—1921 рр. і підкреслив, що участь Греції в антирадянській інтервенції була дипломатичним кроком її уряду.

Радянсько-грецьким відносинам і становищу грецької діаспори в СРСР у 30-і роки XX ст. присвятила свою доповідь Тетяна Нікітіна (Росія). Наведені нею документи Міністерства закордонних справ Росії свідчать, що розстановка сил на міжнародній арені значно сприяла встановленню досить рівних, позитивних відносин між СРСР і Грецією (певну роль у цьому відіграла присутність на території Радянської держави значної грецької діаспори).

Проблеми національно-культурного відродження греків України в 20-і — на початку 30-х років, а також діяльність держави, спрямовану на підтримку культурного і соціального розвитку грецького населення, було розглянуто в доповіді Наталі Терентьєвої (Україна). Вона відзначала, що проведення національно-культурної роботи серед греків України не було забезпечене професійними та матеріальними ресурсами, внаслідок чого така робота здійснювалася лише в галузі освіти і майже не торкнулася сфери соціального життя; що помилки в прийнятті деяких важливих рішень другої половини 20-х років стали основою нагромадження негативних моментів у цій галузі й на початку 30-х років XX ст., а ідеологізація всього життя радянського суспільства зробила неможливим об'єктивний аналіз результатів життєдіяльності греків України, розробки якісно нових підходів до вирішення проблем їх національно-культурного відродження.

Доповідь Власіса Агтзідіса (Греція) була присвячена розвитку грецької публіцистики в Радянському Союзі між двома світовими війнами. У 29 газетах і 7 журналах, що видавалися в той період, повідомив доповідач, широко висвітлювалися події, які відбувалися в СРСР і місцях компактного проживання греків, на їх сторінках публікувалися твори молодих літераторів-греків.

Увагу присутніх привернули доповіді Іоанніса Казазіса (Греція) про відродження грецької освіти у Східній Європі та районах Причорномор'я, а також Фрагіскі Абатзопулу (Греція) — про життєвий шлях і творчість грецького вченого Панагоса Аксіотіса.

Слід відзначити, що для дискусій, які розгорілися після заслухання доповідей і повідомлень, як і для роботи конференції в цілому, характерною була атмосфера взаємної поваги. Керівник грецької делегації Костянтин Папулідіс підкреслив, що проведення конференції сприяло подальшому розширенню наукового співробітництва вчених України, Росії й Греції. Він запропонував організувати Фонд дослідження життя греків у зарубіжжі і закликав учених об'єднати свої зусилля для вивчення історії розвитку й діяльності грецької діаспори, перш за все в країнах СНД.

На заключному засіданні вчені домовилися про подальший обмін науковою літературою, а також обговорили ряд питань про підготовку спільних публікацій. Одностайно було прийняте рішення про продовження спільної роботи в дослідженні історичних зв'язків між народами двох країн.

Наступну конференцію заплановано провести 1998 р. у Греції.

М. М. ВАРВАРЦЕВ (Київ)

Міжнародний семінар у Пізі "Мадзінізм у світі"

У плеяді найвизначніших діячів XIX ст. чільне місце посідає мислитель і революціонер Джузеппе Мадзіні (1805—1872), постать якого викликала і продовжує викликати неоднозначні, часом протилежні оцінки. Щоправда, жодна сторона не піддає сумніву його важливу роль у боротьбі італійського народу за незалежність своєї держави. Але Мадзіні не обмежувався національними інтересами власної країни. Патріот Італії, він водночас був палким прихильником і пропагандистом визволення всіх гноблених народів та їх єднання на засадах свободи, братерства й рівноправного співробітництва. Події останнього десятиліття ще раз показали, що проблеми, які порушував великий італієць, вийшли далеко за межі його доби. Про Мадзіні та його спадщину (тільки "національне видання" його творів вже перевищило за сто томів) дедалі більше сьогодні згадують історики і політики, культурологи і юристи. Це, власне, спричинило до об'єднання дослідників з різних країн для подальших студій мадзінізму, що сформувався у поважну суспільно-політичну течію світового розвитку. Таким форумом учених став Міжнародний семінар під назвою "Мадзінізм у світі", який відбувся 17—19 жовтня 1996 р. в Пізі. Головним організатором цієї зустрічі виступив інститут "Домус мадзініана" з участю загальноіталійської державної інституції — Національної ради по дослідженнях, Пізанського університету, пізанських вищих шкіл — педагогічної та "Сант-Анна" для університетських студій і вдосконалення кваліфікації. Проведенню семінару сприяли також Конституційний суд Італії, міністерства закордонних справ, культури, адміністративні органи міста та провінції Пізи, області Тоскана, наукова комісія Фундації П'яджо, торговельна палата та ощадний банк Пізи.

До цього старовинного міста, визначного центру науки і культури Європи, з'їхалися, крім численних італійських фахівців, дослідники з Англії, Болгарії, Греції, Індії, Іспанії, Польщі, Румунії, Угорщини, України, Франції, Швейцарії, Югославії, Японії. До програми форуму